

# Sociologų puota maro metu. Disertacijos gynimas pandemijos sąlygomis

ARVYDAS VIRGILIJUS MATULIONIS

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Goštauto g. 9, 01108 Vilnius

El. paštas arvydas.matulionis@gmail.com

---

Pristatoma pirmą kartą Lietuvoje dėl koronaviruso pandemijos nuotoliniu būdu vykusios disertacijos gynimo eiga. 2020 m. balandžio 9 d. Socialinių mokslų krypties sociologijos disertaciją „Vartotojiškumo raiškos tendencijos Lietuvoje: didžiųjų miestų gyventojų požiūris į būstą kaip vartojimo objektą“ sėkmingai apgynė Andrius Segalovičius. Gynimo apžvalgoje aptariami tiek virtualioje aplinkoje vykusio disertacijos gynimo ypatumai, tiek atskleidžiamas mokslinės diskusijos turinys. Šis gynimas parodė, kad net sudėtingomis karantino sąlygomis galima užtikrinti kokybišką disertacijos svarstymą.

**Raktažodžiai:** vartotojiška visuomenė, vartotojiškumas, vartotojiškumo raiškos intensyvumo kriterijus

---

Sociologiniuose žurnalo numeriuose retai apžvelgiame konferencijas ar kitus mokslinius renginius. Norėtūsi bent trumpai pristatyti neeilinį įvykį Lietuvos sociologų bendruomenėje – pirmą kartą disertacijos gynimą ypatingomis karantino sąlygomis interneto ryšiu. Nėgaliau nepaminėti ir tai, kad šis žurnalo numeris taip pat rengiamas virtualiai – savuose būstuose esam palinkęs prie personalinių kompiuterių ekranų. Taigi gyvenimas tęsiasi.

Pavadinimą sugalvojau gana pretenzingą, todėl jis reikalauja paaiškinimo. Dar vaikystėje man akį patraukė knygelė su netikėta antrašte – „Puota maro metu“. Nelabai suvokiau, kas ta puota ir kas tas maras. Autoriaus nepamenu, bet tai tikrai nebuvo šio posakio autorius Aleksandras Puškinas (1) ar dar gerokai anksčiau nuskambėjusi Džovanio Bokačio mintis kūrinyje „Dekameronas“ (2). Žodyne *puota* apibūdinama kaip *pokylis, vaišės*, pavyzdžiui, – *vestuvių puota*. Taigi šventės išraiška. Na, o mano aprašomas įvykis iš tiesų buvo tikra mokslinės diskusijos šventė. Šias eilutes rašau šv. Velykų dienomis, todėl tiek sau, tiek žurnalo redaktorėms slogiomis „maro“ – koronaviruso pandemijos – sąlygomis siekiu pakelti nuotaiką. Tikiuosi, kad žurnalui išėjus karantinas jau bus pasibaigęs, ir reiklus skaitytojas man atleis už tokius pašmaikštavimus. O dabar apie patį disertacijos gynimą.

Pradžioje pristatysiu disertacijos gynimo dalyvius. Disertaciją parengė Andrius Segalovičius. Gynimo tarybos pirmininkė – Lietuvos socialinių tyrimų centro (LSTC) vyriausioji mokslo darbuotoja dr. Meilutė Taljūnaitė. Tarybos nariai: LSTC vyriausiosios mokslo darbuotojos dr. Jolanta Aidukaitė ir dr. Diana Janušauskienė, Latvijos kultūros akademijos rektorė prof. Rūta Muktupavela ir Vytauto Didžiojo universiteto mokslo darbuotojas dr. Apolonijus Žilys. Kadangi disertacija buvo parengta eksterno būdu, tai A. Segalovičių konsultavo LSTC vyriausioji mokslo darbuotoja Rūta Brazienė. Organizacinius klausimus sprendė LSTC mokslinė sekretorė dr. Sandra Krutulienė ir IT administratorius Rimantas Junevičius.



Andriaus Segalovičiaus disertacijos „Vartotojiškumo raiškos tendencijos Lietuvoje: didžiųjų miestų gyventojų požiūris į būstą kaip vartojimo objektą“ gynimas vyko virtualiai

Šalyje paskelbtas karantinas sukėlė daug organizacinių problemų. Visų pirma labai svarbu buvo užtikrinti nenutrūkstamą ryšį tarp visų disertacijos gynimo dalyvių. Tam tikro patyrimo LSTC jau turėjo, nes ginant kai kurias disertacijas bent vienas tarybos narys būdavo užsienietis ir dalyvaudavo nuotoliniu būdu. Šį kartą visi proceso dalyviai dirbo nuotoliniu būdu. Situaciją sunkino ir tai, kad net du nariai buvo ne Lietuvoje: R. Muktupavela – Latvijoje, o D. Janušauskienė – Vidurinėje Azijoje. Dieną prieš posėdį tapo aišku, kad dėl asmeninių priežasčių kompiuterių specialistas R. Junevičius gynimo dieną negalės užtikrinti nepriklaištingo ryšio sistemos darbo. Situaciją išgelbėjo R. Muktupavela, kuri, dirbdama rektore, jau turėjo virtualių susirinkimų organizavimo patirties. Gynimo metu ryšys veikė puikiai. Tai leido laikytis visų numatytų disertacijos gynimo procedūrų. Beje, LSTC buvo priimtas specialus nutarimas dėl balsavimo elektroniniu būdu, kad būtų išlaikytas konfidencialumas. Gynimo procesas vyko ilgiau kaip dvi valandas. Viską taip detalai aprašau dėl to, kad parodyčiau, kaip naujos ryšių technologijos ir virtualioje erdvėje leidžia kokybiškai bendrauti ir diskutuoti. Tai įrodė A. Segalovičiaus disertacijos gynimas. Apskritai pandemija gerokai pakoregavo įvairių sričių veiklą, ypač mokymo procesą, kur irgi gelbsti naujos technologijos. Net šv. Velykų šventės vyko tiesiogiai nedalyvaujant žmonėms, o popiežius Pranciškus kreipėsi į tikinčiuosius kaip į televizijos žiūrovus ar radijo klausytojus. Aišku, pasibaigus karantinui grįšim prie tiesioginio bendravimo. Juk virtualioje erdvėje negali paspausti rankos naujam mokslų daktarui.

Dabar apie mokslinės diskusijos „puotą“, įvykusią nepaisant susiklosčiusių aplinkybių. Iš karto patikslinsiu, kad neturiu gynimo įrašo, todėl negaliu pažodžiui perteikti gyvos diskusijos. Man A. Segalovičius įteikė būtinus disertacijos gynimo dokumentus: disertacijos egzempliorių, santrauką, disertacijos pristatymo maketą, tarybos narių atsiliepimus, jo parengtus atsakymus į pastabas ir diskusinius klausimus (3–10). Mat Andrius buvo mano, kaip ir R. Brazienės, studentas, todėl turėjau galimybę stebėti visą ilgą disertacijos rengimo procesą ir kiek galėdamas padėti. Taigi šioje apžvalgoje remsiuosi rašytiniais šaltiniais, kad neiškreipčiau tiek pačio disertanto, tiek tarybos narių pozicijų.

Visų pirma apie pačią disertaciją „Vartotojiškumo raiškos tendencijos Lietuvoje: didžiųjų miestų gyventojų požiūris į būstą kaip vartojimo objektą“. Darbo tikslas – remiantis vartotojiškumo raiškos intensyvumo kriterijumi (VRI), ištirti gyventojų požiūrio į būstą kaip vartojimo objekto funkcinius, simbolinius ir investicinius skirtumus. Disertantas suformulavo keturis tyrimo uždavinius: 1. Atlikti vartotojiškumo sampratos analizę. 2. Konceptualizuoti būstą kaip vartojimo objektą. 3. Metodologiškai pagrįsti vartotojiškumo raiškos tyrimo modelį. 4. Remiantis VRI kriterijumi patikrinti tyrimo hipotezes ir ištirti, ar gyventojų požiūris į būstą skiriasi priklausomai nuo vartotojiškumo raiškos intensyvumo. A. Segalovičius apibūdino būstą kaip vartojimo objekto funkcinę vertę (būstas kaip vieta gyventi), investicinę vertę (būstas kaip rinkos objektas – nuosavybė, finansinis saugumas, paskola perkant) ir simbolinę vertę (socialinio statuso, gyvenimo būdo).

Disertantas pateikė dviejų apklausų (2011 ir 2016 m.) duomenų analizės rezultatus ir išvadas:

1. *Disertacinis tyrimas nustatė, kad vartojimo ir su vartojimu siejamų klausimų analizei postmoderni teorija yra reikšminga todėl, kad iš esmės pasikeitė vartojimo samprata. Postmoderni teorija vartojimo sampratą konceptualizuoja remdamasi vartotojo, vartojimo objekto ir vartojimo sistemos kategorijomis, atliepančiomis kultūrinę ir ekonominę visuomenės gyvenimo dimensijas.*

2. *Vartotojiškumas yra žmonių noras, siekis, troškimas vartoti, o ne faktinė vartojimo galia; vartotojai skiriasi priklausomai nuo pasidavimo minėtiems troškimams, todėl vartotojiškumas kaip ideologija yra laipsniška kategorija, kurios laipsnio matas yra vartotojiškumo raiškos intensyvumas (VRI). Disertacinis tyrimas nustatė, kad VRI yra kriterijus, apibūdinantis skirtingas visuomenės grupes.*

3. *Požiūrio į būsto funkcines savybes tyrimo rezultatai pagrindžia vartotojiškumo sampratoje išskirtą supratimą, kad vartotojiškumas yra ne tiek poreikių (siejamų su vartojimo objekto funkcinėmis / instrumentinėmis savybėmis) tenkinimas, kiek noras ar troškimas vartoti. Šią išvadą pagrindžia vartotojiškumo materialinės etikos kategorija – noras vartoti, noras keisti turimus daiktus naujais, neatsižvelgiant į vartojimo objektų praktines funkcijas. Tai vartotojiškumo etikai būdingi požymiai, kurie pastebėti tiriant gyventojų požiūrį į būstą.*

4. *Būsto nuomos ir nuosavybės vertinimų analizė pagal VRI grupes atskleidė, kad vertinimai skiriasi – kuo aukštesnis vartotojiškumas, tuo palankesnis nuosavybės ir nepalankesnis nuomos vertinimas; aukšto VRI gyventojų grupė nuomą yra linkusi sieti su nepilnaverčiu gyvenimu. Apskritai žmonės, kuriuos tenkina būsto nuoma, aukšto VRI gyventojų grupė yra linkusi apibūdinti neigiamai. Empirinio tyrimo rezultatai atitinka konceptualų vartotojiškumo modelį, nes vartotojiškumas yra siejamas su savininkiškumu, t. y. būsto nuosavybe. Tiriamuoju laikotarpiu užfiksuoti reikšmingi gyventojų požiūrio į būsto paskolas pokyčiai. Šie pokyčiai liudija, kad gyventojų požiūris į būsto paskolas tampa vis labiau palankus, o paskola tampa įprastu vartojimo instrumentu – skepsis šio instrumento atžvilgiu tarp gyventojų mažėja. Tyrimas nustatė egzistuojančius skirtumus tarp skirtingų VRI grupių: gyventojai, kurių VRI aukštas, labiau linkę galvoti, kad būsto paskola jiems yra vienintelė išeitis turėti namus, paskolą vertina kaip savaimę suprantamą dalyką; aukšto VRI gyventojų grupė labiau linkusi būsto paskolas sieti su parodomuoju vartojimu.*

6. *Tyrimo duomenys leidžia pagrįstai teigti, kad būstas tarp Lietuvos didžiųjų miestų gyventojų yra suprantamas kaip investicinis objektas. Vartojimo galios analizė atskleidė reikšmingus skirtumus tarp VRI grupių – kuo aukštesnis VRI, tuo labiau sureikšminama galia vartoti. Aukšto VRI gyventojų grupės teigiamas nusistatymas būsto paskolų atžvilgiu patvirtina vartojimo galios sureikšminimą vartotojų kultūros sąlygomis, šis požiūris atitinka vartotojiškumo sampratoje identifikuotą galios vartoti svarbą.*

7. *Simbolinės būsto vertės analizės rezultatai patvirtino būsto kaip simbolinę vertę turinčio objekto sampratą. Tyrimo rezultatai pagrindžia simbolinės vartojimo objekto vertės kategoriją, būdingą vartotojiškumui, kai socialinis statusas ir gyvenimo būdas yra siejami su vartojimo objektais.*

8. *Disertacinio tyrimo duomenų analizės rezultatai įrodo, kad sukurtas vartotojiškumo raiškos tyrimo modelis disertacijoje taikytas korektiškai. Vartotojiškumo raiškos tyrimas pagrindė vartotojiškumą kaip laipsnišką kategoriją, tai reiškia, kad tyrimo prielaida – vartotojiškumas yra būdingas visiems asmenims, bet reiškiasi skirtingu intensyvumu – pasitvirtino. Disertacinio tyrimo rezultatai įrodo, kad Lietuvoje yra pastebimi vartotojiškos kultūros bruožai, susiję su materialinėmis vertybėmis, sudaiktinimu, simbolizmu, vartojimo galia ir gero / pasiturimo gyvenimo kategorijomis.*

Pateikiau visas išvadas, nes būtent jos sukėlė daugiausia diskusijų.

Pirmoji kalbėjo disertanto konsultantė R. Brazienė. Ji, kaip minėjau, buvo ir Andriaus dėstytoja, todėl taip pat gerai žino jo ilgą mokslinių ieškojimų kelią. Mat A. Segalovičius į KTU doktorantūrą įstojo dar 2007 m., bet baigė ją neapgynęs darbo. Taigi teko jau savo lėšomis atlikti antrąją apklausą ir parengus darbą ginti eksternu. Tai, jos nuomone, rodo, kad Andrius, nežiūrint visų sunkumų, tęsė pradėtus tyrimus, reikliai tobulino disertacijos tekstą ir pagaliau pasiekė finišą.

Tarybos narės J. Aidukaitės mokslinis interesas yra gerovės valstybės formavimasis. Tradiciškai, kaip ir dera disertacijos gynimo procese, ji pirmiausia išskyrė tai, kas darbe yra teigiamo. Atsiliepiame pažymėjo, kad *darbas reikšmingas, turintis aiškų ir svarų teorinį pagrindą. Parašytas gražia moksline kalba. Darbas įtikinamas, pagrįstas gausia prieš tai buvusių tyrimų ir teorijų apžvalga. Tyrimo metodologija remiasi būsto kaip vartojimo objekto ir vartotojiškumo sampratomis. Darbas prisideda prie vartojimo sociologijos diskurso plėtros Lietuvoje, apima vartojimo, vartotojų kultūros ir vartotojiškumo temas.* Žinoma, čia neturiu galimybių pateikti visų pagiriamųjų žodžių, todėl pateikiu pagrindines jos pastabas ir klausimus diskusijai. J. Aidukaitė pasigedo platesnės miesto ir tarptautinio kontekstų analizės. Diskusijai ji suformulavo du klausimus: 1. Kokie tolimesni tyrimai autoriaus nagrinėjama tema būtų reikšmingi / reikalingi? 2. Kaip klimato kaita, krizės (susijusios su COVID-19) gali paveikti vartotojiškumo raišką Lietuvoje? Kokias tendencijas autorius išvelgtų?

Daktarė D. Janušauskienė (tranzitologija) taip pat negailėjo pagiriamųjų žodžių. *Disertacija pasižymi originalumu ir demonstruoja disertanto puikų temos išmanymą. Ypač svarbu akcentuoti autoriaus pasirinkimą tirti ne vartotojiškumą apskritai, o vartotojiškumo raišką konkrečiame, Lietuvos gyvenamojo būsto rinkos, kontekste... Empirinė disertacijos medžiaga yra gausi, duomenys analizuojami prasmingai siejant juos su esamomis teorijomis ir ankstesniais tyrimais.* Kita vertus, ji pageidavo, kad būtų nuodugniau pristatyta respondentų atranka ir kad būtų galima paskaičiuoti paklaidos ribas. Taip pat patarė pateikti kitų tyrimų kontekstą, kad galima būtų palyginti.

Profesorė R. Muktupavela (jos tyrimų objektas yra vertybinės orientacijos) pažymėjo, kad A. Segalovičius disertacijoje analizuojama šiuolaikinės Lietuvos gyventojams aktuali problematika, kompleksiskai tiriant funkcinis, simbolinius ir investicinius būsto vertės aspektus. *Itin teigiamai vertintinas problematikos pasirinkimas bei subalansuotas fundamentaliųjų ir taikomųjų tyrimo klausimų derinimas. Disertaciją vertindama tiek formaliai, tiek turinio atžvilgiu, konstatuoju, kad ji visiškai atitinka moksliniams tyrimams keliamus reikalavimus... Vis dėlto būtų įdomu išgirsti autoriaus nuomonę apie naujausias visuomenės vartotojiškumo raidos ir požiūrio į gyvenamąjį būstą tendencijas, pavyzdžiui, siejant su tokiosios modernybės vertybėmis, kai aktyviai propaguojamos naujos vartotojiškumo ideologijos ir konstruojama tam tikra dalimi moderniam vartotojiškumui antagonistinė „gero gyvenimo“ samprata.*

Plačiausią atsiliepinimą parašė A. Žilys. Mat jo 2015 m. apgintos disertacijos tema buvo „Moderniosios visuomenės miesto plėtra: rezidentinė diferenciacija Lietuvos didmiesčiuose“. Jis pažymėjo, kad A. Segalovičiaus disertacija „Vartotojiškumo raiškos tendencijos Lietuvoje: didžiųjų miestų gyventojų požiūris į būstą kaip vartojimo objektą“ yra bandymas pasinaudoti „sociologiniu skalpeliu“ ir identifikuoti Lietuvoje egzistuojančias vartotojiškumo orientacijas būsto rinkoje. Darbo turinio kompozicija pirmiausia integruoja platų disciplinų ir teorijų spektrą, atliktas didelis darbas siekiant suderinti įvairias sociologines, ekonomikos, antropologijos ir socialinės filosofijos teorijas, modernias ir postmodernias paradigmas, pateikiant tarpdisciplinų požiūrių į vartotojiškumo koncepciją (ir jos sudedamąsias dalis) diskusiją... Čia reiktų pagirti Andrių už tai, kad jis suderina du sunkiai suderinamus – neoklasikinės ekonomikos ir socialinio konflikto – požiūrius paaiškinant vartotojiškumo raiškos specifiką šiuolaikinėje visuomenėje... Manychiau, kad darbo metodologinė dalis nuosekliai paaiškina pasirinktus būsto vartotojiškumo indikatorius ir konstruktus tirti įvairius jo elementus, jie persidengia su dauguma teorinėje dalyje išplėtotų tematikų, paaiškinama MVS poskalių logika, išstetuojamas jų vidinis suderinamumas ir vėl (kas yra pagirtina) grįžtama prie hipotezių paaiškinant, kaip kiekviena poskalė yra susijusi su instrumentu... Disertacijos išvados pateikia įdomias įžvalgas apie tai, kad funkcinė būsto vertė vartotojų sąmonėje nesiskiria, bet investicinė vertė (kas labiau apsimoka – pirkti ar nuomotis) gali būti sietina net su intymiu ir subjektyviu namų apibrėžimu. Investicinė būsto vertė stimuliuoja jauseną apie savo gyvenamosios aplinkos kontrolę, o būsto rinkos finansiniai mechanizmai ir taisyklės nėra tik skirstymas gyventojų į grupes pagal ekonomines galimybes įsigyti būstą, bet santykinai ir disciplinuojantys ar kultivuojantys „kultūrinius“ gero gyvenimo vaizdinius ir tikslus. Vis dėlto 5-oji išvada turėtų būti formuluojama atsargiau, nes kai kurie teiginiai yra daromi iš vienos ar kelių likerto skalių rezultatų. Pateikiama išvada apie simbolinę būsto vertę įtikina, bet sekant prielaidą, ant kurios „pastatoma“ didžioji dalis teorinio konceptualaus modelio, kad vartotojiškumas šiuolaikinėje visuomenėje marginalizuoja vartojimo objekto funkcinę, bet reprodukuoja simbolinę vertę, tai minėta išvada šiek tik nuvilia tiek savo aprėptimi, tiek apibendrinimu... Taip pat nesu įsitikinęs, kiek tikrai reikšminga 8-oji išvada kalbant apie išsikeltus tikslus, ji skirta tik patvirtinti, kad empirinio tyrimo konstruktas pasiteisino. Bet išvados atspindi disertacijoje pateiktą teorinę ir empirinę medžiagą, atitinka darbo turinį. A. Žilys diskusijai suformulavo kelis klausimus: 1. Kas iš esmės nulemia tai, kad vieni būstų gyventojai internalizuoja aukštesnį, o kiti žemesnį vartotojiškumą kaip vertybinę orientaciją? Darbe šis klausimas gražiai aplenkiamas ir neplėtojamas. 2. Kiek svarbus yra socialinės klasės komponentas Jūsų vartotojiškumo raiškos analizėje, kuris nėra giliau „pačiupinėjamas“ šiame darbe (bent empiriškai)? 3. Ar mes kaip vartojimo kultūros ir vartotojiškumo persmelkti subjektai turime kažkokią kitą išeitį pabėgti nuo vartotojiškumo gniaužtų ar nuo geležinio narvo (pasiskolinant klasiko M. Weberio metaforą)? 4. Kaip manote, jeigu tirtumėte ne tik didmiesčių gyventojų populiaciją, bet visą Lietuvos gyventojų populiaciją, kiek pasikeistų vartotojiškumo raiškos vertės, režiai ar gal proporcijos, pagal kurias buvo skirstoma į tris VRI grupes? Ar tos vertės nukristų, ar pakiltų? Gal vienos VRI grupės padidėtų ar sumažėtų? Kaip manote, kiek koreguoja Jūsų tyrimo rezultatus susiaurinta Lietuvos populiacija?

Gynimo tarybos pirmininkės M. Taljūnaitės (mokslinių interesų sritis – socialinė struktifikacija) nuomone, A. Segalovičiaus disertacijoje pateikia originalų tyrimą ir visą disertacinį darbą grindžia naujai sukurtu vartotojiškumo raiškos empirinio tyrimo modeliu, skirtu tirti būstą kaip vartojimo objektą. Modelis konstruojamas konceptualizuojant būstą kaip vartojimo objektą, o vartotojiškumą – kaip vartotojų kultūros ideologiją. Darbe aiškiai apibrėžta metodologinė perspektyva. Tas pateikiama jau disertacijos įvade ir tokiu būdu skaitantis disertaciją asmuo iš karto susidaro teisingus lūkesčius dėl teksto pateikimo specifikos. Disertacijoje tiriamas ne vartotojiškumas apskritai, bet vartotojiškumo raiška konkrečiame kontekste. Empirinio tyrimo kontekstas apima Lietuvos gyvenamojo





Gynimo tarybos pirmininkė Meilutė Taljūnaitė

*būsto rinkos raidą ir tendencijas. Sveikintina, kad disertacijoje yra atliekama retrospektyvi gyvenamojo būsto konteksto analizė Lietuvoje... Rekomendacijos, kaip galima būtų disertacinį darbą sustiprinti: visų pirma, iškilusį esminį tyrimo ribojimą dėl apklausos reprezentatyvumo gražiai aprašo pats disertantas tyrimo metodologijai skirtame skyriuje: „apklausos imtis nėra reprezentatyvi, todėl, remiantis surinktais duomenimis, daryti išvadas apie Lietuvos didžiųjų miestų populiaciją yra nekorektiška. Nepaisant reprezentatyvumo trūkumo imtis yra pakankama, kad atspindėtų Lietuvos didžiųjų miestų gyventojų požiūrio į būstą tendencijas, ir tyrimo imties pakanka, kad statistikos metodais būtų galima įvertinti konstrukta.“ Akademiniam tyrimui tokio pagrindimo kaip ir pakanka.*

Atsakymus į pateiktas pastabas ir klausimus A. Segalovičius apibendrina keliuose skaidrėse, kad bendraujant virtualiai būtų lengviau ne tik išgirsti, bet ir pamatyti atsakymus. Atsakydamas į klausimą – *Nuo ko priklauso vartotojiškumas?*, jis pažymėjo, kad visų pirma, nuo išsilavinimo. Kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo žemesnis VRI. Taip pat nuo amžiaus – kuo žmonės vyresni, tuo žemesnis VRI. A. Segalovičius pažymėjo – *Tikėtina, kad padidinus imtį išryškėtų statistiškai reikšmingi skirtumai pagal minėtus požymius. Jo nuomone, būsto požymiai: nuosavybė, plotas, vieta, kaina ir kt. nėra susiję nei su VRI, nei su pasitenkinimu būstu.* Atsakydamas į klausimą – *Nuo ko priklauso vartotojiškumas?*, disertantas parodė, kaip galima tirti socialinio mobilumo poveikį naudojant 10 balų skalę (1 = skurdas, 10 = elitas), o pokytį nustatyti tarp dabartinės ir prognozuojamos padėties dešimties metų perspektyvoje. Taip pat akcentavo, kad tikslinga remtis *P. Bourdieu teorija – habitus ir kultūrinis kapitalas, taip pat parodomąją vartojimo teorija*. A. Segalovičiui tyrime buvo svarbūs penki socialinės klasės požymiai: 1) *profesija / užsiėmimas*, 2) *gyvenimo būdas / stilius (Ar galėtumėte apie save pasakyti, kad turite savitą gyvenimo būdą? Ar galėtumėte save priskirti savitą gyvenimo būdą turinčiai grupei? /eko, sportas, kultūra/)*, 3) *išsilavinimas ir pokytį vertinantys požymiai*: 4) *pajamos / karjera*, 5) *socialinė padėtis*. Diskusijoje kilus klausimui dėl VRI tyrimo geografinės, A. Segalovičius paaiškino, kodėl ir kada galima pakistų VRI: 1) *periferijoje gyvena daugiau vyresnio amžiaus ir žemesnio išsilavinimo asmenų*; 2) *periferijos populiacija yra mažiau diferencijuota socialinės stratifikacijos prasme. Be to, reikėtų išsiaiškinti, ar periferijoje yra stipriau išreikštos „tradicinės vertybės“, kurios galimai stabdo vartotojiškumo skvarbą?*

Atsakydamas į diskusinį klausimą – *Apsirūpinimas būstu yra asmens ar jo namų ūkio privatus reikalas?*, A. Segalovičius pristatė tyrimo duomenis. Su klausimyne pateiktu teiginiu – *Imti paskolą ir pirkti būstą, man atrodo, savaiame suprantamas dalykas* – sutiko ar ko gero sutiko 2011 m. 30 %, o 2016 m. 43 % apklaustųjų. Disertantas taip pat priminė J. Aidukaitės nuomonę, kad *liberali Lietuvos būsto politika pasižymi menku būsto sektoriaus reguliavimu, aukšta būsto komodifikacija ir nedidele parama būsto stokojantiems*. Taip pat pažymėjo, kad *klausimas, kaip sudaryti palankias sąlygas visuomenės nariams apsirūpinti būstu, iš esmės nėra keliamas*. Disertantas išsakė nuomonę ir dėl tyrimų perspektyvos: reikia tobulinti vartotojiškumo konstrukta panaudojant tiek naujus indikatorius, tiek taikant kategorijų „svorio“ reitingavimo metodiką. Taikant tyrimo modelį būtina plėsti tyrimų geografiją ir analizuoti kitus vartojimo objektus. A. Segalovičius retoriškai klausė – *Vartotojiškumas yra virusas?* Jis pabrėžė:

- *būdingas visiems asmenims, tik reiškiasi skirtingai;*
- *vartotojiškumas nepaiso valstybių sienų – yra globalus;*
- *paliečia daugelį socialinio ir intymaus gyvenimo sričių: darbas, mokslas, menas, šeima, santuoka ir kt.;*
- *kodėl vartotojiškumas toks gajus / skvarbus? Nes jam būdingas sudaiktinimas, „suišteklinimas“ visko, kas turi vertę ir gali būti parduotas rinkoje.*

Kaip įprastuose, taip ir šiame virtualiame gynime, iš anksto užsiregistravus diskusijose buvo galima dalyvauti ir žiūrovams. Mano išsakytos mintys: *A. Segalovičius taip pat buvo mano studentas, stebėjau jo pastangas ir doktorantūros metu. Labai nudžiugau, kai Andrius nusprendė tęsti tyrimą ir baigti rengti disertaciją. Bendravau su juo. Buvau išsigandęs, kad dėl karantino disertacijos gynimas gali būti atidėtas. Nuostabu, kad naujos technologijos sudarė galimybes įveikti pandemijos sukeltus barjerus. Taigi dėkoju tarybai, kad turėjau progą dalyvauti tokia turiningame disertacijos svarstymo procese.*

Kad Andrius sugebėjo baigti disertacinį darbą džiaugėsi ir jo buvęs vadovas prof. Leonardas Rinkevičius. Išdrįso tarti keletą žodžių ir jo žmona Irena. Beje, dabar ji yra Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos patarėja socialinės politikos klausimais. Irena pabrėžė, kad *Andrius yra labai reiklus sau, todėl taip ilgai ir užtruko disertacijos rengimas. Ji patikino, kad Andrius yra kupinas tolesnio mokslinio darbo sumanymų.*

Gynimo procedūros baigėsi. Mūsų ryšiai pusvalandžiui buvo atjungti, o kai buvo atnaujinti, pirmininkė M. Taljūnaitė paskelbė balsavimo rezultatus: penki – už, nulis – prieš. Monitorių ekranuose pamatėm pakeltas tarybos narių rankas, patvirtinančias balsavimo rezultatus. Susigraudinęs Andrius vos sugebėjo padėkoti tėvams ir visiems jam padėjusiems rengti disertaciją. M. Taljūnaitė vėliau man prisipažino, kad dėl įtampos jos kraujo spaudimas buvo stipriai šoktelėjęs į viršų. Nepaisant visko, disertacijos gynimas įvyko.

Pasinaudojęs proga apžvelgti disertacijos gynimą, pažymėsiu keletą savo įžvalgų dėl vartotojiškos visuomenės. Visiškai sutinku su apibendrinančia vieno žymiausio sociologo Zygmunto Baumano (1925–2017) nuomone, kad vartotojiškoje visuomenėje žmogus yra tik prekė. Net pati pandemija yra vartotojiškos visuomenės bruožas. Paradoksalu, kad koronaviruso protrūkis be tūkstančių mirčių atskleidė ir stebuklą: pasaulis užsidarė, kad išsaugotų žmogų! Užsidarė, nors kovai už žmonių gyvybes yra išleidžiamos milžiniškos lėšos, patiriamai didžiuliai ekonominiai nuostoliai. Žinoma, negalima tvirtinti, kad visur tas rūpestis yra nuoširdus ir absoliučiai nesavanaudiškas. Nesu naivus. Pasibaigus pandemijai, deja, neišnyks nei mutuojuantis koronavirusas, nei vartotojiškumo virusas. Aišku, kad pasaulis bus kitoks, bet ar geresnis žmogui? Esu įsitikinęs, kad nuolat atsiras tokių entuziastų kaip A. Segalovičius, kurie tirs visuomenę, kad remiantis jų pagrįstomis rekomendacijomis

socialinė politika būtų nukreipta į žmogaus gerovę. Sociologų „puota maro metu“ suteikia tam tikrą viltį.

### Literatūra ir disertacijos gynimo dokumentai

1. Aidukaitė, J. 2016. 'Community Mobilizations Around Housing and Local Environment: Insights into Case of Vilnius', *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 1(32).
- 2–6. J. Aidukaitės, R. Muktupavelos, D. Janušauskienės, A. Žilio, M. Taljūnaitės atsiliepimai apie disertaciją.
7. Andriaus Segalovičiaus disertacijos pristatymas.
8. Boccaccio, G. 2012. *Dekameronas*. Vilnius: Jotema.
9. *Puota*. Žodynas.lt
10. Puškinas, A. 1999. *Poezija. Proza*. Pasaulinės literatūros biblioteka 54. Vilnius: Vaga.
11. Segalovičius, A. 2020. *Consumerism Expression Trends in Lithuania: the Largest Cities Residents Attitudes Toward Housing Attitudes as an Object of Consumption*. Vilnius: Kaunas University of Technology, Lithuanian Social Research Centre, Vytautas Magnus University.
12. Segalovičius, A. 2020. *Vartotojiškumo raiškos tendencijos Lietuvoje: didžiųjų miestų gyventojų požiūris į būstą kaip vartojimo objektą*. Vilnius: KTU, LSTC, VDU.